

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Червен І.І., Крючков С.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано основні ознаки інноваційного етапу сучасного розвитку економіки. Виявлено семантичні властивості розглянутих понять. Проаналізовано різноманіття підходів до понять інноваційної економіки. Доведено, що при реалізації інноваційної стратегії формуються інноваційні процеси, в результаті яких створюються інноваційні продукти як результат процесу інноваційного виробництва та інноваційна форма послуг (управління, просування і супровід інноваційного продукту). Проведено співставлення інновації та модернізації. Визначено їх відмінності на економічному рівні. Узагальнено результати дослідження, щодо співвідношення процесів розвитку нової економіки.

Ключові слова: інновації, інноваційна економіка, інноваційна політика, інноваційні процеси, модернізація.

Постановка проблеми. Економіка не вперше переживає етап інноваційного розвитку. Такі явища, як нововведення в техніці, технології, організацію виробництва, економічні відносини і методи господарювання, які забезпечують зростання продуктивності праці і підвищення ступеня задоволення потреб населення, розвиток людини, періодично виникають в економіці. Тому галузі господарювання періодично переживають етапи оновлення: до промислового перевороту кінця XVIII – XIX ст. оновлення відбувалося повільно, у період науково-технічної революції XX століття його темпи значно прискорилися, що потребує здатності стратегічно мислити і виробляти довгострокові стратегії. Результати діяльності, що обмежувалися короткостроковими проектами і бюджетною допомогою, довели свою безрезультатність. Актуальним для будь-якої країни є необхідність прищеплювати довгостроковий образ економічної думки в господарській діяльності, тобто формувати довгострокову стратегію інноваційного розвитку у вигляді створення інноваційного сектора економіки системно, послідовно і тривало.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку інноваційності економіки, політики та виробничих відносин присвячені праці відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників-економістів, таких як, зокрема, Б.-А. Лундвалл, О. Орлова-Курилова, О. Панкратова, І. Паризький, Н. Розенберг, В. Тіпанов, Е. Тоффлер, Й. Шумпетер, К. Фріман та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що ядро інноваційної економіки в багатьох розвинених країнах сформувалося в кінці XX ст., теоретичне значення поняття «інноваційна економіка» до теперішнього часу відноситься багатьма дослідниками до числа недостатньо вивчених. У широкому розумінні поняття «інновація» є впроваджене нововведення, що має високу ефективність. У вузькому сенсі інновація – це не будь-яке нововведення або нововведення, але тільки таке, яке серйозно підвищує ефективність діючої системи. І, оскільки інноваційне економічний розвиток не є відкриттям сучасності, завдання полягає у виявленні та наукової характеристиці ключових особливостей сучасного етапу інноваційного розвитку економіки.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз та узагальнення підходів до визначення

сутності і особливостей інноваційного етапу розвитку економіки, та супутніх категорій, як інновація, інноваційна діяльність, інноваційна політика, інноваційні відносини.

Виклад основного матеріалу. Тема інноваційного розвитку надзвичайно широка в масштабах суспільства, оскільки розвиток такого роду заснований на використанні найрізноманітніших за змістом і характером нововведень, що відбуваються в усіх сферах життя, не тільки економічного. Отже, доцільним буде уточнити зміст поняття «інновація» в економічному сенсі.

Інновація (анг. innovation – нововведення; від лат. innovatio – відновлення, оновлення) це: вкладення коштів в економіку, що забезпечує зміну поколінь техніки і технології; нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу; вироблення, синтезування нових ідей, створення нових теорій і моделей, втілення їх в життя; політичної програми, що мають, як правило, індивідуальний, неповторний характер [1].

Йозеф Шумпетер визначає інновацію з точки зору організації підприємницької діяльності та підкреслює, що це комерціалізація всіх нових комбінацій, заснованих на: застосуванні нових товарів, послуг; введенні нових процесів і технологій; відкритті; введенні нових організаційних форм або нових підходів до менеджменту [11].

Отже, можна зробити висновок про те, що інновації можливі в усіх сферах діяльності людини. У широкому розумінні поняття «інновація» є запроваджене нововведення, що має високу ефективність, а також вважається кінцевим результатом інтелектуальної діяльності людини, її творчого процесу, відкриттів, винаходів та раціоналізації у вигляді нових або вдосконалених об'єктів. Вони характеризуються введенням на ринок абсолютно нових (удосконалених) товарів (послуг) інтелектуальної діяльності людини, що володіють більш високим науково-технічним і економічним потенціалом, новими споживчими якостями, які з часом в свою чергу стають об'єктом для вдосконалення. Також до інновації можна віднести здійснену творчу ідею, але до сить умовно.

Виділяючи економічну складову, можна зробити висновок про те, що інновація являє собою результат інвестування, наприклад, в розробку або отримання нового знання, або в які раніше не застосовували ідею по оновленню різних

сфер життєдіяльності суспільства – технології, продукції, підприємницьких структур, організаційних форм існування суспільства (таких як освіта, управління, організація праці, обслуговування, наука, інформатизація і т. д.), і подальший процес впровадження (виробництва). При цьому досягається певний ефект, який повинен бути пов'язаний з фіксованим отриманням додаткової цінності (прибуток, випередження, лідерство, пріоритет, докорінне поліпшення, якісну перевагу, креативність, прогрес) [6].

Виходячи з вищесказаного, можна констатувати, що поняття «інновація» трактується неоднозначно. Воно відноситься, як до радикальних понять, так може бути пов'язано з поступовими змінами в продуктах, процесах і стратегії організації (інноваційна діяльність)). Якщо виходити з того, що метою нововведень є підвищення ефективності, економічності, якості життя, задоволеності клієнтів підприємства, то, отже, поняття інноваційності можна ототожнювати з поняттям підприємництва. В основі такого підходу лежить реакція суспільства на нові можливості поліпшення роботи організації (підприємства), як різних форм власності (державної, приватної, змішаної), так і видів діяльності (комерційної, некомерційної в т. ч. благодійної, морально-етичної).

Отже, інновація – це такий процес або результат процесу, в якому: використовуються частково або повністю результати інтелектуальної діяльності; забезпечується випуск патентоспроможним продукції; забезпечується випуск товарів і послуг, за своєю якістю, що відповідають або перевищують світовий рівень.

Найбільш традиційним підходом до типології інновацій є поділ їх на нововведення-продукти і нововведення-процеси. Продуктові інновації – винахід нових продуктів або вдосконалення старих. Р. Нельсон і Н. Розенберг зосереджують увагу на технологічних інноваціях [11]. Класичний варіант технологічних інновацій, кардинальних змін в технології, що забезпечують економію витрат, наприклад, винаходи, які сприяли промисловій революції: паровий двигун, ткацькі і прядильні верстати. В цьому випадку інновації – це не тільки результат, але і процес, який представляє логічний ланцюжок: інвестиції → розробка → процес впровадження → отримання якісного поліпшення.

Ефективність функціонування інноваційного процесу залежить не тільки від впровадження в серійне виробництво дослідно-конструкторських і технологічних розробок, а й подальше впровадження науково-технічних програм по вдосконаленню і розробці нових видів техніки і технологій і підготовці кваліфікованих кадрів для інноваційної економіки [7].

Ряд інших авторів, наприклад, В. Лундвалл, К. Фріман, розглядають також і нетехнологічні інновації, зокрема, інституційні інновації, соціальні та освітні інновації, а також організаційні зміни [10, 7]. Останні часто пов'язані з формуванням, підготовкою і використанням робочої сили.

Поява нового поняття і процесів, що відбуваються на новому постіндустріальному витку розвитку суспільства, породили такі поняття, як інноваційні відносини, інноваційна політика, інноваційна економіка.

На сьогодні «інноваційні економічні відносини стають домінуючим фактором розвитку економічної системи», яка «трансформується в інноваційну економічну систему, або, простіше кажучи, в інноваційну економіку» [11].

Інноваційна політика держави – це вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку науки і техніки та інноваційних процесів [1].

Інноваційна економіка (економіка знань, інтелектуальна економіка) – тип економіки, заснованої на інноваційній основі, на постійному технологічному вдосконаленні, на виробництві та експорті високотехнологічної продукції дуже високою додатковою вартістю і самих технологій. Передбачається, що при цьому в основному прибуток створює інтелект новаторів і вчених, інформаційна сфера, а не матеріальне виробництво (індустріальна економіка) і не концентрація фінансів (капіталу).

У ряді робіт, присвячених розгляду проблем інноваційного розвитку, інноваційна економіка ототожнюється з іншими типами економіки: постіндустріальною економікою, економікою знань, новою економікою, ноосферною економікою і ін. [2, 3, 4, 6]. Зростання ролі наукових знань, науково-дослідних розробок у виробництві продуктів під впливом науково-технічної революції в другій половині ХХ століття відгукнулося в світовій суспільній і науковій думці появою теорій постіндустріального, суперіндустріального, технотронного, інформаційного, постекономічного, гуманістичного, інноваційного суспільства (Д. Белл, З. Бжезинський, Ф. Махлуп, Й. Масуда, Ж. Фурастье, Р. Хейлбронер, Д. Несбі, А. Норманн, Г. Мак-Люен, Дж. Мак-Гейл, А. Бам, Р. Бернсайд, А. Кеніг та ін.) [5].

Ряд вчених (Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, Д. Белл та ін.) вважають, що для більшості розвинених країн в сучасному світі саме інноваційна економіка забезпечує світове економічне перевага країни, яка її втілює. Ознаки інноваційного етапу економічного розвитку в промислово розвинених країнах виявляються з розгортанням нового етапу науково-технічної революції в другій половині ХХ століття. В даний час розвиток інноваційної економіки обговорюють лідери багатьох розвинених країн (США, Фінляндія, Ізраїль, Швеція та ін.) [5]. Однак критерії інноваційності постійно змінюються.

Продуктивним є підхід до розуміння «інноваційної економіки», який лежить в руслі аналізу форми економічних відносин, що виникає в міру зміни індустріального суспільства «новим». Але в рамках даного підходу не виділені якісна особливість цієї форми виробничих відносин та техніко-технологічні та структурні зрушення в сфері виробництва, які дозволяли б говорити про завершення індустріальної епохи економічного розвитку і зміні її постіндустріальної епохи. Порівняльний аналіз індустріальної і постіндустріальної економіки дозволяє говорити про кардинальну відмінність цих двох епох (табл.).

За результатами аналізу критеріїв індустріальної і постіндустріальної економіки доводиться констатувати, що сучасна економіка продо-

вжує залишатися переважно індустріальною. саме індустріальний базис є фундаментальною матеріальною основою сучасного розвитку високотехнологічних процесів, таких, наприклад, піонерних інновацій, як новітні інформаційні системи, біотехнології та нанотехнології. Також необхідно звернути увагу, що найчастіше суть інноваційної моделі розвитку економіки трактується дуже вузько – як випереджаючий розвиток високотехнологічних галузей і інформаційно-комунікаційних технологій, або сфери послуг, переважно інформаційних.

Таблиця

Індустріальна і постіндустріальна економіка: порівняльний аналіз

Критерії	Індустріальна економіка	Постіндустріальна економіка
Економічний розвиток	поступове, лінійне, досить передбачуване	прискорене, безперервне
Зміни на ринку	повільні і лінійні	швидкі і непередбачувані
Цикл життя продуктів і технологія	довгий	короткий
Основні двигуни економіки	великі індустріальні фірми	інноваційні підприємницькі фірми, рухомі знаннями
Масштаб конкуренції	локальна конкуренція	глобальна гіперконкуренція
Домінуюча сила на ринку	постачальник	покупець
Рушійна сила конкуренції	більша фірма «захоплює» дрібні (важливе значення розміру компанії)	швидко розвивається фірма випереджає уповільнені (важливе значення швидкості)
Особливості маркетингу	маркетинг, орієнтований на продукт масового попиту	маркетинг, орієнтований на продукт диференційованого попиту

Джерело: узагальнено автором

Насправді на інноваційній основі можуть і повинні розвиватися всі сектори господарства, хоча і в різній мірі. У найбільшому обсязі інновації здійснюються в високотехнологічних галузях. Якщо концентруватися виключно на завданнях розробки окремих, високотехнологічних продуктів, то результатом стане створення дійсно конкурентоспроможного відокремленого кластера, але це не буде означати інноваційного розвитку всієї економіки.

Саме ж поняття інноваційності може бути застосовано до підприємств малого і середнього бізнесу, може визначати не тільки один з напрямків діяльності, а й загальну стратегію ведення бізнесу. Як правило, дана стратегія добре простежується на великих західних підприємствах.

Інноваційність може бути самим широко використовуваним варіантом стратегії бізнесу. Інноваційність – це здатність, яка користується успіхом, так як вона зачіпає саму сутність пропозиції компанії: як можна вдосконалити товар або послугу і його доставку покупцям, щоб посилити пропозицію цінності і визначити точку відмінності.

Для більшості компаній інноваційність означає постійне вдосконалення. Ці фірми пропо-

нують той же самий товар або послугу, але за допомогою творчого інжинірингу, підтримуваного інвестиціями, додають до нього певні елементи. Основні торгові марки P&G (такі як «Tide», «Pampers», «Bounty» і «Crest») протягом багатьох років постійно покращували свої пропозиції, але їх основна функція залишалася незмінною, і покупці розглядали ці удосконалення як невеликі і поступові. Тим не менш, деякі фірми час від часу руйнують інновації, створюючи нові товари, які визначають нові категорії і субкатегорії. Це кілька разів вдалося зробити і таким компаніям, як P&G і Sony, що помітно відрізняє їх від більшості фірм [5].

Хоча багато компаній прагнуть до впровадження інновації, не всі домагаються в цьому успіху. Для цього необхідна справжня прихильність до інноваційного процесу, яка не підвладна тискам у вигляді необхідності отримання короткострокових результатів.

Основна ознака сучасного інноваційного розвитку економіки полягає в формуванні інтелектуального потенціалу сучасних продуктивних сил і інтелектуалізації економічних відносин. Основою інтелектуалізації виробництва стає розвиток освіти і науки. Ні посилення інформатизації, ні прискорений розвиток сфери послуг не можуть вважатися ознаками інтелектуалізації економічної дійсності. Розвиток процесів інформатизації сприяє прискоренню інтелектуалізації економічного буття, це умова інтелектуалізації економіки, але не її суть. Сферу послуг слід розглядати скоріше не як пріоритет економічного розвитку, не як джерело науково-технічного розвитку, а як наслідок науково-технічного прогресу, викликане потребами розвитку виробництва і людини. Тобто, організація повинна мати необхідний досвід, що дозволяє перетворити інновацію в комерційні товари, а також бути готовою піти на ризик і зробити помилку.

Однак не слід плутати інновацію та модернізацію. На перший погляд може здатися, що дані поняття практично ідентичні, але насправді вони докорінно різні.

Можна розмежувати їх наступним чином: якщо інноваційний є «важелем підштовхування» економіко-технологічного розвитку, то модернізація – це створення фундаментальних, інфраструктурних (в найширшому сенсі) передумов такого розвитку [3].

Щоб здійснити модернізацію треба мати відповідні кошти і можливості. Це дозволяє зробити економічний розрахунок, оцінити ризики, пов'язані з модернізацією, дати прогноз свого майбутнього. Для інновації такого шляху немає. При плануванні інновації їх ініціатори не знають достеменно, як досягти того, що і самі поки не чітко уявляють. В іншому випадку, аналог є, наприклад, у конкурента, проте існує ризик, що дана інновація або продукт інновації не буде затребуваний на ринку. Розробка і впровадження новітніх технологій, створення нового технологічного укладу є найважливішим завданням модернізації. Безглуздо, а часом і шкідливо впроваджувати інновації в умовах відсутності соціальних і політичних інститутів, іманентних суспільству модерну, оскільки тільки здоровий соціум і по-

вноцінно розвинена людина (людина як продукт суспільства модерну) може правильно використовувати досягненнями цивілізації.

Висновки. В дослідженні встановлено, що під «інноваціями» в економіці найчастіше розуміється створення і впровадження нових продуктів і нових виробничих процесів, комерціалізація нової технології, товарів, послуг, що веде за собою поліпшення якості та ефективності виробничого, управлінського, комерційного або будь-якого іншого процесу, а також сприяє розвитку економіки.

Інноваційний процес являє собою логічний ланцюжок, початком якого є інвестовані кошти, а результатом – якісне нововведення.

Поява поняття інноваційних процесів, відбувається на новому постіндустріальному витку розвитку суспільства, породили такі поняття як інноваційний підхід, інноваційна економіка, інноваційна політика.

У сучасному світі саме інноваційна економіка забезпечує світове економічне перевага країни.

Діяльність багатьох інноваційних компаній часто стимулюється наявністю більш сильних конкурентів, які змогли перейти «від хороших результатів до видатним» завдяки інноваціям. А для підприємств малого та середнього бізнесу інноваційність може визначати не тільки один з напрямків діяльності, а й загальну стратегію ведення бізнесу.

Список літератури:

1. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір, за ред. проф. С. М. Гончарова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
2. Орлова-Курилова О. В. Умови формування інноваційної моделі економічного розвитку економіки України / О. В. Орлова-Курилова // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки. – 2017. – Т. 19, № 81. – С. 93-97.
3. Панкратова О. М. Інноваційна діяльність як інструмент зростання національної економіки / О. М. Панкратова // Економічний простір. – 2017. – № 118. – С. 117-125.
4. Паризький І. В. Галузеві елементи державного управління інноваційно-технологічним розвитком економіки України / І. В. Паризький // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. – 2017. – № 2. – С. 36-42.
5. Паризький І. В. Зарубіжний досвід державного управління інноваційно технологічним розвитком економіки / І. В. Паризький // Економічний простір. – 2017. – № 118. – С. 60-71.
6. Тіпанов В. В. Концептуальні засади інноваційної економіки / В. В. Тіпанов // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 4. – С. 28-30.
7. Фримен С. Национальная система инноваций в исторической перспективе / С. Фримен // Cambridge Journal of Economics. 1995. – Том. 19. № 1. – С. 117-123.
8. David P. Productivity Growth Prospects and the New Economy in Historical Perspective / P. David // Economic History. – 2005. – EconWPA.
9. National systems of innovation: towards a theory of innovation and interactive learning / edited by V.-A. Lundvall. – London: Pinter Publishers, 1992. – 342 p.
10. Rosenberg N. Knowledge and Innovation for Economic Development: Should Universities Be Economic Institutions? / paper presented at the Second International Conference on Technology Policy and Innovation. Lisbon, August 1998.
11. Schumpeter J., Review of Economic Theory. – N.Y.: Oxford University Press, 1929.

Червен И.И., Крючков С.В.

Николаевский национальный аграрный университет

ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Аннотация

В статье проанализированы основные признаки инновационного этапа современного развития экономики. Выявлены семантические свойства рассматриваемых понятий. Проанализированы многообразие подходов к понятиям инновационной экономики. Доказано, что при реализации инновационной стратегии формируются процессы, в результате которых создаются инновационные продукты как результат процесса инновационного производства и инновационная форма услуг (управление, продвижение и сопровождение инновационного продукта). Проведено сопоставление инновации и модернизации. Определены их различия на экономическом уровне. Обобщены результаты исследования о соотношении процессов развития новой экономики.

Ключевые слова: инновации, инновационная экономика, инновационная политика, инновационные процессы, модернизация.

Cherven I.I., Kryuchkov S.V.

Mykolaiv National Agrarian University

FORMATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ECONOMY

Summary

The article analyzes the main features of the innovative stage of modern economic development. The semantic properties of the concepts are revealed. The variety of approaches to the concepts of innovation economy is analyzed. It is proved that when implementing the innovation strategy processes are formed, as a result of which innovative products are created as a result of the innovative production process and innovative form of services (management, promotion and support of the innovative product). The innovation and modernization are compared. Their differences are determined at the economic level. The results of a study on the relationship between the processes of development of a new economy are summarized.

Keywords: innovations, innovative economy, innovation policy, innovation processes, modernization.